

МЕТАФОРИЗАЦІЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЛОНГА

Інеса Макар

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна

e-mail: KLASSYKA@ukr.net

У статті здійснено комплексний аналіз метафоричної системи мовних засобів на матеріалі роману давньогрецького письменника кінця II ст. Лонга “Дафніс і Хлоя”. Охарактеризовано художньо-семантичні, когнітивні та культурологічні вияви метафори в романі, узагальнено на цій основі особливості ідіостилю письменника.

Ключові слова: мовна картина світу, Лонг, метафора.

Метафора – універсальний засіб і спосіб людського мислення, один з процесів вербалізації світу. У кожній мові існує своя метафорична традиція – одні мовні системи частіше користуються метафоричними позначеннями, інші – зрідка. До того ж кожна мова зберігає в образному арсеналі специфічні, національні метафори, які мають чітко виражений національний характер внаслідок культурно-історичних, географічних відмінностей.

Метафора як мовне явище, необхідне для номінації і комунікації, була виділена ще в античності (Аристотель, Квінтіліан, Деметрій, Ціцерон, Феофраст та ін.). Античні теоретики зауважували, що метафора в художньому творі – це не тільки прикраса, а один з ключових компонентів стилю письменника, показник його творчості.

Наукову оцінку метафорі дав Аристотель, спрямувавши дослідників на ґрунтовне вивчення семантичних змін у мові. В основі метафори лежить, за Аристотелем, “приховане порівняння”, а за дефініціями сучасних лінгвістів, – “імпліцитна аналогія нового з наявним”, “дальшого” з “ближчим”, “менш відомого” з “відомішим” та ін. [7, с. 307]. Аристотель зазначав, що метафора бере участь у створенні індивідуально-художнього образу світу в художньому мовленні, виявляючи при цьому особливості творчої індивідуальності письменника [1, с. 645–680].

Деметрій радив користуватися метафорами, оскільки вони „найбільше роблять мовлення приємним і величавим”, проте вони, на думку автора, не повинні бути надто частими, інакше „замість опису напишемо дифирамб” [3, с. 251]. Він вказував також на подібність метафори до порівняння, називаючи порівняння “розгорнутою метафорою”.

Під античною метафорою О. М. Фрейденберг розуміла “образ у двох значеннях – в міфологічному (за формою) та понятійному (за змістом)” [9, с. 200]. Принциповою ознакою античної метафори, на думку О. М. Фрейденберг, є генетична тотожність двох семантик – того предмета, з якого переносяться ті чи інші риси, і семантики предмета, на який ці риси переносяться [9, с. 180–215].

Сучасна філологічна наука має чималий досвід в осмисленні питань про природу метафори, особливості її генезису та художньо-естетичної функції в індивідуально-художньому мовленні. Лінгвістів цікавлять питання породження метафори, її семантична структура та граматична організація. Сучасні лінгвістичні студії пов’язані, крім того, з пошуками нових образних смислів у структурі дискурсу, з когнітивною та культурологічною природою метафори [4].

Мета нашого дослідження – комплексний аналіз метафоричної системи мовних засобів у романі давньогрецького письменника кінця II ст. Лонга “Дафніс і Хлоя”. Ми ставимо перед собою завдання: схарактеризувати художньо-семантичні, когнітивні та культурологічні вияви метафори в романі, узагальнити на цій основі особливості ідіостилю письменника.

Питання класифікації метафор остаточно не розв’язане. Оригінально вважаємо класифікацію метафор за тематичною приналежністю об’єкта та предмета образної асоціації. Тематична класифікація найбільш придатна для комплексного аналізу метафор. Як справедливо вважає Г. Пауль, із сукупності метафор, що стали в мові узуальними, можна бачити, які інтереси переважали у народі в ту чи іншу епоху, які ідеали були закладені в основу

культури на тому чи іншому етапі її розвитку [6, с. 15].

Серед тематичних груп метафоричних словосполучень, зафіксованих у тексті роману Лонга, ми виділили три когнітивних типи, які охоплюють основні моделі людського світосприйняття, а саме: 1) метафори на позначення “астральної” моделі світу та часових понять; 2) метафори на позначення “земної” моделі світу, що охоплюють концептосферу “природи”; 3) метафори концептосфери “людина”.

1. Метафори на позначення “астральної” моделі світу та часових понять.

У романі Лонга ця група представлена метафорами із солярним компонентом $\acute{\omicron}$ η λιος (сонце). Сонце, у сприйманні Лонга, любить красу, у тому числі й людську, тому воно роздягає усіх, щоб помилуватися оголеним тілом Дафніса і Хлої, а не просто зігріти їх: $\kappa\alpha\iota$ $\tau\acute{\omicron}\nu$ η λιον $\phi\iota\lambda\acute{\omicron}\kappa\alpha\lambda\omicron\nu$ $\delta\acute{\nu}\tau\alpha$ $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\varsigma$ $\acute{\alpha}\lambda\omicron\delta\acute{\upsilon}\epsilon\iota\nu$ (1,23,2).

До цієї групи ми зарахували і структури з компонентами, що називають часові поняття, - $\acute{\omicron}$ $\chi\rho\acute{\omicron}\nu\omicron\varsigma$ (час), η $\nu\acute{\upsilon}\xi$ (ніч), а також пори року. Лексема $\acute{\omicron}$ $\chi\rho\acute{\omicron}\nu\omicron\varsigma$ (час) у романі Лонга вживається у прямому та переносному значенні. Семантику часу передає метафора про доспіле яблуко (символ кохання), яке може пропасти, якщо його вчасно не зірвати: $\kappa\alpha\iota$ $\omicron\upsilon\kappa$ $\xi\mu\epsilon\lambda\lambda\omicron\nu$ $\alpha\upsilon\tau\acute{\omicron}$ $\kappa\alpha\tau\alpha\lambda\iota\pi\epsilon\iota\nu$ $\acute{\omicron}\phi\theta\alpha\lambda\mu\omicron\upsilon\varsigma$ $\xi\chi\omicron\nu$, $\acute{\iota}\nu\alpha$ $\pi\acute{\epsilon}\sigma\eta$ $\chi\alpha\mu\alpha\acute{\iota}$... η $\chi\rho\acute{\omicron}\nu\omicron\varsigma$ $\delta\alpha\lambda\alpha\nu\acute{\eta}\sigma\eta$ $\kappa\epsilon\acute{\iota}\mu\epsilon\nu\omicron\nu$ (3,34,2) – і як, маючи очі, можна дозволити, щоб воно [яблуко] впало на землю і час знищив лежаче. У романі Лонга “Дафніс і Хлоя” згадуються всі пори року – $\acute{\omicron}$ $\chi\epsilon\iota\mu\acute{\omega}\nu$ (зима), $\tau\acute{\omicron}$ $\mu\epsilon\tau\acute{\omicron}\pi\omega\rho\omicron\nu$ (осінь), $\tau\acute{\omicron}$ $\theta\acute{\epsilon}\rho\omicron\varsigma$ (літо), $\tau\acute{\omicron}$ $\eta\acute{\rho}$ (весна). Разом з порами року розвивається і кохання головних героїв роману. Символ літа Лонг пов’язує зі зміцненням і посиленням почуттів у героїв. Ця пора року запалювала їх: $\text{E}\xi\acute{\epsilon}\kappa\alpha\epsilon$ $\delta\acute{\epsilon}$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\varsigma$ η $\acute{\omega}\rho\alpha$ $\tau\omicron\upsilon$ $\acute{\epsilon}\tau\omicron\upsilon\varsigma$ (1,23,1). Спів птахів, купання в річці, гра на сиринзі на природі, плетіння віночків – такі насолоди їм літо давало – $\tau\omicron\acute{\iota}\alpha\sigma\delta\epsilon$ $\tau\acute{\epsilon}\rho\psi\epsilon\iota\varsigma$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\iota\varsigma$ $\tau\acute{\omicron}$ $\theta\acute{\epsilon}\rho\omicron\varsigma$ $\pi\alpha\rho\epsilon\acute{\iota}\chi\epsilon$ (1,28,1). Потім настала осінь – пора роботи, особливо для селян. Красу осені письменник виражає метафорою: $\text{N}\delta\eta$ $\delta\acute{\epsilon}$ $\tau\eta\varsigma$ $\acute{\omicron}\pi\acute{\omega}\rho\alpha\varsigma$ $\acute{\alpha}\kappa\mu\alpha\zeta\omicron\upsilon\sigma\eta\varsigma$ (2,1,1) – вже осінь розцвіла.

2. Метафори на позначення “земної” моделі світу – це метафори, які співвідносяться з основним концептом “природа”. Оскільки твір Лонга “Дафніс і Хлоя” належить до пасторальних романів, в якому оспівано найвище людське почуття кохання на лоні природи, то зрозуміло, що ця група метафор досить розгалужена, представлена фіксацією 28 прикладів. Дану групу метафор можна класифікувати на такі підгрупи:

1) Метафори з компонентом η $\phi\acute{\upsilon}\sigma\iota\varsigma$ (природа). Природа для письменника – не тільки місце подій. Вона сама творить красу, тобто прирівнюється до мистецтва: $\acute{\epsilon}\delta\acute{\omicron}\kappa\epsilon\iota$ $\mu\acute{\epsilon}\nu\tau\omicron\iota$ $\kappa\alpha\iota$ η $\tau\omicron\upsilon\tau\omega\nu$ $\phi\acute{\upsilon}\sigma\iota\varsigma$ $\acute{\epsilon}\acute{\iota}\nu\alpha\iota$ $\tau\acute{\epsilon}\chi\eta\eta\varsigma$ (4, 2, 5) – здавалося, те, що зробила природа, є мистецтво.

2) Метафори з компонентами, що позначають назви земельних ділянок та місцевостей, – η $\gamma\eta$ (земля), $\tau\acute{\omicron}$ $\kappa\omicron\iota\lambda\omicron\varsigma$ $\pi\epsilon\delta\acute{\iota}\omicron\nu$ (положистий яр). Земля – універсальний символ плодючості. Саме тому для Лонга характерне метафоризоване вживання “земля породила”, яке він використовує двічі: $\acute{\iota}\omega\nu\acute{\iota}\alpha\varsigma$ $\kappa\alpha\iota$ $\nu\alpha\rho\kappa\acute{\iota}\sigma\sigma\omicron\upsilon\varsigma$ $\kappa\alpha\iota$ $\acute{\alpha}\nu\alpha\gamma\alpha\lambda\lambda\acute{\iota}\delta\alpha\varsigma$ $\acute{\epsilon}\phi\epsilon\rho\epsilon\nu$ η $\gamma\eta$ (4,2,6) – фіалки, нарциси, ірис породила земля. Земля у романі нагадує оголену жінку, коли розстає сніг. Ця асоціація лежить в основі метафори: $\text{N}\delta\eta$ $\delta\acute{\epsilon}$ $\eta\acute{\rho}\omicron\varsigma$ $\acute{\alpha}\rho\chi\omicron\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\nu$ $\kappa\alpha\iota$ $\tau\eta\varsigma$ $\mu\acute{\epsilon}\nu$ $\chi\acute{\iota}\omicron\nu\omicron\varsigma$ $\lambda\upsilon\omicron\mu\acute{\epsilon}\nu\eta\varsigma$, $\tau\eta\varsigma$ $\delta\acute{\epsilon}$ $\gamma\eta\varsigma$ $\gamma\omicron\mu\nu\omicron\upsilon\mu\acute{\epsilon}\nu\eta\varsigma$ (3,12,1) – коли настав вже початок весни, і коли сніг розтанув, земля почала оголюватись.

3) Структури з компонентами, що позначають воду і водні басейни. Серед водних басейнів, які виступають у метафоричному значенні, у романі Лонга вживаються лексеми $\tau\acute{\omicron}$ $\acute{\upsilon}\delta\omega\rho$ (вода), $\acute{\omicron}$ $\pi\omicron\tau\alpha\mu\acute{\omicron}\varsigma$ (річка), η $\theta\acute{\alpha}\lambda\alpha\tau\tau\alpha$ (море).

Ріка ($\acute{\omicron}$ $\pi\omicron\tau\alpha\mu\acute{\omicron}\varsigma$) – не просто водне джерело, корисне живій природі, яке можна любити. Шум ріки нагадує спів, тому письменник використовує поетичну метафору “співають ріки”: $\acute{\epsilon}\acute{\iota}\kappa\alpha\sigma\epsilon\nu$ $\acute{\alpha}\nu$ $\tau\iota\varsigma$ $\kappa\alpha\iota$ $\tau\omicron\upsilon\varsigma$ $\pi\omicron\tau\alpha\mu\omicron\upsilon\varsigma$ $\acute{\alpha}\delta\epsilon\iota\nu$ $\eta\acute{\rho}\epsilon\mu\alpha$ $\rho\acute{\epsilon}\omicron\nu\tau\alpha\varsigma$ (1, 23, 2) – здавалося, співають ріки, пливучи спокійно.

Море – велика стихійна сила, особливо небезпечна взимку, і тому головний військовий стратег вважає, що було небезпечно більший флот довірити морю: $\omicron\upsilon\kappa$ $\eta\acute{\nu}$ $\acute{\alpha}\sigma\phi\alpha\lambda\acute{\epsilon}\varsigma$ $\mu\acute{\epsilon}\acute{\iota}\zeta\omicron\nu\alpha$ $\sigma\tau\acute{\omicron}\lambda\omicron\nu$ $\pi\iota\sigma\tau\acute{\epsilon}\upsilon\epsilon\iota\nu$ $\tau\eta\acute{\iota}$ $\theta\alpha\lambda\acute{\alpha}\tau\tau\eta$ (2,19,3). Проте море має і переносну властивість “омивати”: η $\theta\acute{\alpha}\lambda\alpha\tau\tau\alpha$ $\pi\rho\omicron\sigma\acute{\epsilon}\kappa\lambda\upsilon\zeta\epsilon\nu$ $\eta\acute{\iota}\omicron\nu\omicron\varsigma$ $\acute{\epsilon}\kappa\tau\epsilon\tau\alpha\mu\acute{\epsilon}\nu\eta\varsigma$ (1,1,2) – море омивало витягнутий берег.

4) Структури з компонентами, що називають явища природи: $\tau\acute{\omicron}$ $\kappa\alpha\upsilon\mu\alpha$ (спека), $\tau\acute{\omicron}$ $\kappa\rho\acute{\upsilon}\omicron\varsigma$ (холод), $\acute{\omicron}$ $\acute{\alpha}\nu\epsilon\mu\omicron\varsigma$ (вітер), η $\acute{\alpha}\upsilon\rho\alpha$ (вітерець), η $\chi\acute{\iota}\omega\nu$ (сніг). Ці метафоричні сполу-

чення з назвами явищ природи є особливо поетичними. Вони засвідчують велику любов письменника до предметів художнього зображення і тонку спостережливість за явищами природи.

Вітер – поетичний образ духу, що ожив, чий вплив можна побачити і почути, але сам він залишається невидимим. Лонг настільки сильно захоплюється поетизацією весни, що все йому видається реальним: εἶκασεν ἄν τις καὶ τοὺς ἀνέμους συρίττειν ταῖς πίτυσιν ἐμπνέοντας (1,23,2) – здавалося, вітри, дуючи, виграють на соснах. Метафори Лонга персоніфіковані: явища природи уподібнюються до людських дій. Лонг розрізняє звичайний вітер і морський вітер. Оксиморонної метафоризації зазнає і холодний північний вітер – αὔρα βόρειος, який ὑπέκαε πάντα (3,10,1) – все припікав.

Зима для головних героїв Дафніса і Хлої – дійсно важкий період, адже закохані не мають змоги бачити один одного через негоду. Їм заважає, наприклад, багато снігу, який загородив усі шляхи, замкнув усіх селян: χιὼν πολλὴ πάσας μὲν ἀπέκλεισε τὰς ὁδοὺς, πάντας δὲ κατέκλεισε τοὺς γεωργούς (3,3,1).

5) Метафори з компонентами-зоонімами. Досить часто в романі метафори відображають асоціативні зв'язки живого світу природи, а саме тварин та людей. У романі Лонга ми зафіксували шість випадків зоонімічної метафоризації, коли корови, бики, вівці, кози, дельфін та коні отримують людські якості. Кози і вівці у Лонга сумують, бо довго не бачили своїх пастухів: τὰ δὲ πάντα κατέκειτο τὸν Δάφνιν καὶ τὴν Χλόην ἀφανεῖς ὄντας ποθοῦντα (1,32,3) – вони всі лежали сумуючи, що не видно Дафніса і Хлої.

В античні часи були надзвичайно поширені різні повір'я про дельфінів, ніби вони сприяють мореплавцям, показують їм дорогу, застерігають перед бурею та ін. Ці повір'я були добре відомі Лонгу. У тексті роману використано факт, коли дельфін показував дорогу кораблю наварха, виражений метафорою: τῆς ναυαρχίδος ἠγεῖτο δελφίν (2,29,3).

У метафоричних висловленнях, які використовує Лонг, вживається назва такого птаха, як ἡ ἀηδὼν (соловей). Автор роману порівнює спів головної героїні Хлої із співом цієї пташки, щоб підкреслити, що її голос був не просто гарний, а настільки чудовий, що він міг зрівнятися із солов'їним співом: ἡ δὲ ἦδε ταῖς ἀηδόσιν ἐρίζουσα (3,24,2) – вона співала, змагаючись із солов'ями.

6) Метафори з компонентами-флоризмами. Рослини – невід'ємна частина живої природи. Письменник вважав, наприклад, що квіти створені Еротом для краси: τὰ ἄνθη πάντα Ἔρωτος ἔργα· τὰ φυτὰ ταῦτα τούτου ποιήματα (2,7,3) – всі квіти – діяння Ерота, всі рослини – це його творіння. Як велику трагедію зображено у творі сцену загибелі квітів (їх понищив Лампіс, руйнуючи сад Ламона). Ті квіти, які уникли насилля, розцвіли і сяяли: τῶν δὲ εἶ τι διέφυγε τὴν ὕβριν, ὑπῆνθει καὶ ἔλαμπε (4,8,1).

3. Метафори концептосфери “людина” становлять у романі 29 фіксацій і поділяються на підгрупи за участю в них компонентів різної семантики.

1) Метафори зовнішньої характеристики людини, що містять компоненти-соматизми. Це група метафор, до складу яких входять назви οἱ ὀφθαλμοί (очі), ἡ κόμη (волосся), τὸ μέλος (частина тіла). З компонентом οἱ ὀφθαλμοί ми зафіксували таке метафоричне словосполучення: λάμπουσι δὲ ὑπὸ ταῖς ὀφρύσιν οἱ ὀφθαλμοί (4,17,5) – сяють очі під бровами. Оскільки природа у Лонга олюднена, то і метафори, які включають соматизми, можуть стосуватися і явищ природи (напр., рослин). Тонкою метафоричністю відзначається конструкція з компонентом ἡ κόμη (волосся). Автор називає гілки сосни волоссям: τὰ κλήματα τῆς κόμης τῆς πίτυος ἐξήρτων (2,32,2) – виноградні гілки [Дафніс і Хлоя] прикріпили до волосся сосни.

2) Метафори духовної сфери. Компонентами метафоричних словосполучень цього типу є лексеми ἡ ψυχὴ (душа), τὸ πνεῦμα (дух), ἡ τύχη (доля), ἡ δίκη (кара).

Характерною рисою естетики образу душі у Лонга є тенденція до антропоморфізму духовних субстанцій. Концепти душі і духу є визначальними для розуміння духовності героїв

роману Лонга “Дафніс і Хлоя”. За концептом душі закріплюється здатність на духовному рівні сприймати нематеріальне, наприклад, почуття тривоги головної героїні Хлої (καὶ περὶ τοῦ γάμου τὴν ψυχὴν ἐταράττετο (4,6,3) – і через шлюб душа її тривожилась). Почуття

кохання Дафніса передано поєднанням таких метафоричних сполучень: ἐκτηδῶ μου τὸ πνεῦμα, ἐξάλλεται ἡ καρδία, τήκεται ἡ ψυχὴ (1,18,1) – дух у грудях запирає, серце вискакує, душа не знаходить собі місця.

Слід виділити у цій підгрупі і метафоричне словосполучення “розпалити душу”, що в даному контексті тлумачиться як “зародження почуттів кохання”: ἀναπηδήσασα αὐτὸν ἐφίλησεν, ἀδίδακτον μὲν καὶ ἄτεχνον, πάνυ δὲ ψυχὴν θερμᾶναι δυνάμενον (1,17,1) – підскочивши до нього поцілувала, невміло і просто, та змогла розпалити душу.

Деякі метафоричні висловлення нагадують фразеологізми: καὶ φίλημα φιλῆσας ὕστατον ἀφῆκεν ἅμα τῷ φιλίματι καὶ τῇ φωνῇ τὴν ψυχὴν (1,30,1) – і поцілувавши поцілунком востаннє, відпустив душу разом з поцілунком і звуком. Близькість метафоричних словосполучень до фразеологізмів іноді слугує підставою для зарахування їх до фразеологічних одиниць. Дослідники стилю письменників часто використовують щодо метафоричних структур термін “поетична фразеологія” (С. Г. Гаврін) [2, с. 54–61].

Метафори духовної сфери з компонентом ἡ τύχη (доля) вжито у романі “Дафніс і Хлоя” двічі. “Антична доля – це сама об’єктивна дійсність, закони якої невідомі”, – відзначає А. А. Тахо-Годі у статті “Доля як естетична категорія” думку О. Ф. Лосева [8, с. 384]. Доля не має

І. Макар 105
визначеного образу. У романі Лонга образ долі персоніфікується, уподібнюється людським якостям, як-от: ἔστε τύχη καὶ τοῦτο ἔπραξαν (2,10,3) – але доля і за це подбала.

3) Метафори емоційної сфери охоплюють словосполучення з компонентами на позначення деяких станів людини та еротичних понять. Лонг показав любов як вищу силу природи, любов – поза добром і злом, вище добра і зла, як вищу свободу і пізнання світу у красі [5, с. 38]. Любов, зображена у романі “Дафніс і Хлоя”, не відділена від природи, це є одне і те саме. Ключовими словами метафор на позначення еротичних понять є ὁ ἔρως (кохання), τὸ φίλημα (поцілунок), αἱ περιβολαὶ (обійми), τὸ ἔρωτος πικρόν (гіркота кохання).

Кохання у Лонга асоціюється з вогнем, з полум’ям, яке зажеврило, як-от: ἰδὼν δὲ τὴν Χλόην καὶ ὀλίγον ἐκ τοῦ πρότερον ἔρωτος ἐμπύρευμα λαβὼν (1, 29, 1) – коли він побачив Хлою через деякий час, як і раніше його охопило полум’я кохання. Зазнати мук кохання – означає скуштувати дій і слів кохання. У романі Лонга читаємо: Τοιαῦτα ὁ βέλτιστος Δάφνις ἔλασχε καὶ ἔλεγε, οἷα πρότον γευόμενος τῶν ἔρωτος καὶ ἔργων καὶ λόγων (1,19,1) – таке терпів прекрасний Дафніс і говорив, бо вперше скуштував дій і слів кохання. Зафіксовано в тексті роману і дієслівні метафори з компонентом τὸ φίλημα (поцілунок): ἀλλὰ φιλῆσαι δέδοικα· δάκνει τὸ φίλημα τὴν καρδίαν (1,25,2) – але боюся цілувати, бо поцілунок гризе серце.

4) Метафорами інтелектуальної сфери є ті, які містять компоненти, що позначають поняття, пов’язані з мовленням, мисленням, а також музикою. До цієї групи ми зарахували передусім метафори з компонентами ἡ φωνή (звук, слово) та ἡ μουσική (музика): οἱ δὲ ἐν ταῖς ληνοῖς ποικίλας φωνὰς ἔρριπτον ἐπὶ τὴν Χλόην (2, 2, 2) – вони [хлопці] при давильних пресах кидали різноманітні слова до Хлої. Музика супроводжувала почуття Дафніса і Хлої. Закохана дівчина особливо милувалась Дафнісом, коли він грав на сопілці. У Лонга читаємо: αἰτίαν ἐνόμιζε τὴν μουσικὴν τοῦ κάλλους (1, 13, 4) – причиною краси [Хлоя] вважала музику.

5) Метафори соціальної сфери людини – це словосполучення з компонентами, що є назвами соціальних понять. До цієї групи ми зараховуємо метафори з антонімічними лексемами ὁ πλοῦτος (багатство) та ἡ πενία (бідність). Фразеологізований характер має метафоричний вислів ἐμοὶ δὲ πλοῦτος ἐπέρρει καθ’ ἐκάστην ἡμέραν (4, 35, 4) – пліло до мене багатство з кожним днем. Лексема ἡ πενία (бідність), що протиставляється лексемі ὁ πλοῦτος (багатство), вживається у такому контексті: ὁ δὲ Λάμων μῆτε πενίαν ἔτι προβάλλεσθαι δυνάμενος (3,30,5) – Ламон не міг тепер захищатись бідністю (чи виставляти за причину бідність), оскільки батьки Дафніса і Хлої мали однакове соціальне становище.

6) Метафори побутової сфери людини. До побутових реалій, які представлені у романі у метафоричних конструкціях, належить лексема на позначення музичного інструменту ἡ σῦριγξ (сирінга) та назва водного судна ὁ ναῦς (корабель). Помираючи, Доркон віддав Хлої свою сирінгу і сказав, що вона зможе порятувати Дафніса: τῇ σῦριγγι μελήσει (1,29,2) – сирінга [про все] подбає.

Види метафор, зафіксованих у романі Лонга “Дафніс і Хлоя”, засвідчують особливості мовної картини світу письменника, що відображає його власний світогляд, соціальні стереотипи, а також безпосередній зв’язок із сюжетом роману. Як показав аналіз, найбільш розгалуженими виявилися групи метафор концептосфери “людина”, що містить метафори зовнішньої характеристики людини, її духовної, емоційної, інтелектуальної та побутової сфери, соціальних понять (29), та метафори на позначення “земної” моделі світу (28), пов’язаних з природою, її рослинним і тваринним світом, стихійними явищами тощо. Всього ж у романі нами зафіксовано 68 метафор.

Особливість ідіостилю Лонга полягає в тому, що дуже часто в одному реченні вживається послідовно кілька метафор, як-от: Ὡ παρθένε, τοῦτο τὸ μῆλον ἔφουσαν Ὡραὶ καλά καὶ φυτόν καλὸν ἔθρεψε πελαίνοντος ἡλίου καὶ ἐτήρησε Τύχη (3,34,2) – О дівчино, яблуко це народили Гори прекрасні, і прекрасна рослина виховала, зрілим його зробило сонце, і Доля для мене зберегла.

Щодо граматичного вираження метафор у романі Лонга, то потрібно відзначити, що письменник використовує в основному дієслівні метафори, в основі яких лежать асоціативні зв’язки за подібністю. Пригадаймо вислів Аристотеля, який писав, що найкраща метафора – так звана “метафора дії”, коли неживі предмети сприймаються як живі.

Отже, проаналізувавши лексико-семантичну, граматичну, когнітивну та культурологічну парадигми метафори у романі Лонга “Дафніс і Хлоя”, можемо сказати на загал, що метафора у романі Лонга виконує дві основні функції: номінативно-пізнавальну та експресивно-стилістичну. Вона є важливим елементом художності тексту, хоч і не основним (займає третє місце після епітетів та порівнянь). Це підтверджує думку дослідників поезики мови, що коло античних метафор було обмеженим [9].

Метафорична система мовних засобів у романі Лонга – надзвичайно багатогранне явище, яке органічно вплітається в індивідуально-художнє мислення письменника, розкриваючи особливості світосприйняття і творчу індивідуальність митця.

1. Аристотель. Поэтика // Сочинения: В 4-х т. М., 1983. Т.4.
2. Гаврин С. Г. Образно-выразительная фразеология как лингвистическая категория // Уч.зап. Пермского пединститута. Т.66. Пермь, 1969.
3. Деметрий. О стиле // Античные риторика / Под ред. А.А.Тахо-Годи. М., 1978.
4. Кіс Т. Є. Еволюція художньої метафори: лінгвокультурний аспект: Автореф. дис... канд. філол. наук. К., 2001.
5. Мережковский Д. О символизме Дафниса и Хлои // Дафнис и Хлоя. Древне-греческий роман Лонгуса. С.-Петербург, 1896.
6. Пауль Г. Принципы истории языка. М., 1960.
7. Тараненко О. О. Метафора // Українська мова: Енциклопедія. К, 2004.
8. Тахо-Годи А. А. Судьба как эстетическая категория // Тахо-Годи А. А., Лосев А. Ф. Греческая культура в мифах, символах и терминах. Санкт-Петербург: Алетейя, 1999.
9. Фрейденберг О. М. Миф и литература древности. М., 1978.
10. Longos. Hirtengeschichten von Daphnis und Chloe. Griechisch und deutsch von Otto Schönbeger. Berlin: Akademie-Verlag, 1973.

МЕТАФОРИЗАЦІЯ ЯЗЫКОВОЇ КАРТИНИ МИРА ЛОНГА

Инеса Макар

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина

e-mail: KLASSYKA@ukr.net

В статті произведено комплексний аналіз метафорическої системи языкових средств на матеріалі роману древнегреческого писателя кінця II в. Лонга “Дафніс і Хлоя”. Охарактеризовані художественно-семантичеські, когнітивні і культурологічеські проявленія метафори в романі, обобщені на этом основанні особенності ідіостиля писателя.

Ключевые слова: языковая картина мира, Лонг, метафора.

METAPHORIZATION OF THE LINGUISTIC PICTURE

OF THE WORLD IN LONGUS

Inesa Makar

Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: KLASSYKA@ukr.net

The paper deals with the system of metaphors in ancient Greek as exemplified in the novel *Daphnis and Chloe* by Longus. The metaphors studied are shown to constitute an intrinsic feature of the writer's idiosyncrasy.

Key words: the linguistic picture of the world, Longus, metaphor.

Стаття надійшла до редколегії 11.05.2010 р. Статтю прийнято до друку 22.09.2010 р.